

Lokalhistorisk skrift for Enebakk
Nr. 2. 2002 Utgitt av Enebakk Historielag

Ign

*Orderudbygningen, der en av fortellerne vokste opp.
I dag står bygningen på Enebakk Bygdetun.*

Enebakkinger forteller videre

Fortellingene til
ANNA VASLESTAD
LINA MYREN
LENA ELIASSEN

Fra fotoarkivet: Hestekjøretøyer

Mer historiefortelling fra Enebakk

Som vi fortalte i IGN nr 1 i år, har Historielaget seks lyd-kassetter der folk fra Enebakk forteller om oppvekst, arbeidsliv, hverdag og fest. Opptakene er gjort i 1977. Det meste er selvopplevd, og er altså enebakkhistorie fra forrige århundre. I siste nummer gjenga vi historien til Svend Aarsrud fra Dalefjordingen, sammen med Bjørn Marthinsens nedtegninger om arbeidet på Barbølsaga, og Ottar Holstads opplevelser som gardist da krigen kom til Norge 9. april 1940.

Fortsatt er det mye upublisert materiale på kassettene. Denne gangen slipper vi til tre damer. Det er Lena Eliassen, som bodde på Ubbestad i Ytre Enebakk, Anna Vaslestad som vokste opp på Orderud, og Lina Myren fra Myra, et småbruk ved Durud i Ytre Enebakk. De to første finnes på lyd-kassetten, i samtale med Ole Weng. Lina Myrens historie har hun skrevet ned selv. Den ligger i Historielagets arkiv, underskrevet "Trygdeheimen ved sykestua, 1.10. 1984. Lina Myren". Hun ble født i Østerdalen i 1913, og kom til Enebakk i 1936.

Jeg har ikke skrevet ned samtalen på kassettene stenografisk riktig, men gjengir samlet det som omhandler samme ting, sted eller hendelse. Direkte tale er avmerket. Der et utsagn er satt i anførselstegn, har jeg prøvd å gjengi dialekten fra båndene.

Innholdet er gjengitt slik fortellerne husker det. Der det gis uttrykk for usikkerhet om årstall eller fakta, har jeg prøvd å etterrøkte sakene. *Enebakk Bygdebok* eller *N.RAas' Enebakk Herred* er stort sett kildene jeg har gått til, i tillegg til samtaler med forskjellige personer i bygda.

Flere av fortellerne snakker om hestekjøretøyer. Derfor lar vi nettopp forskjellige hjulvogner og sleder være tema i "Fra fotoarkivet".

Juni 2002
Håkon Tysdal

Anna Vaslestad forteller:

**”Det var bare å arbe - ette mye tid tel å fly
ute”**

Vi starter med Anna Vaslestads historie.

Anna er 79 år gammel da samtalen med Ole Weng finner sted i 1977. Hun var datter av Nils Hansen Orderud (1874 - 1962). Moren var Sigrid Dorthea Karlsen fra Skedsmo (1872 - 1945). Anna giftet seg med Johannes Kr. Vaslestad fra Vaslestad i Kirkebygda. De fikk sju barn.

- Pappa kjøpte eiendommen i 1904, sier Anna. Hun er født i 1898 og var altså seks år da hun kom til Orderud. Faren, Nils Hansen (kalte seg etter hvert Nils Hansen Orderud) var i følge Enebakk Bygdebok oppfostret i Torud. Før han kjøpte Orderud av Martin Weng, var han smed i Kristiania. Mesteparten av jobben var skoing av hester. - Han hadde smie i Gamlebyen, og vi bodde på Ryenberget, forteller Anna videre. - Det var en bratt bakke opp til Ryen, og vi kunne ake helt ned til Gamlebyen..

Hus og gårdsstell på Orderud

Men så ble det altså gårdkjøp i Enebakk. - Alle husa på Orderud var gamle da vi kom dit, sier Anna. Husa var tømmerhus. Det var to låver. De lå på hver sin side av bygningen. Det var stall i den ene låven og fjøs i den andre. Det var bresk til fôret, og vannpumpe i fjøset. Om sommeren kunne det bli mjølka ute i hamnehagen. Der var det ”ei skigardgutu” de fem - seks kuene ble jaga inn i. I ”Åsen” like ved husa på Orderud hadde hestene sin havn. Gjerdene var skigarder og ble satt opp uten spiker og tråd. Topper fra tømmer og vedhogst og lauvtrær i passe lenge og tykkelse ble samlet. Disse ble lagt på skrå mellom gjerdestolpene og bundet sammen med mjuke grankvister. Det ble til bra skigarder. Blei det skjært materialer, ble bakhonen tatt vare på. Den var også fin å bruke i skigardene. - Men så kom piggråden. Da ble det lettere å gjerde, men samtidig slutt på en tradisjon der alt en trengte fantes på egen gård.

I Åsen var det også et hus ”tjona”. Der var det en fin plass for ”onga” å leike. - Skulle en stikke seg bort, var det fint å gjemme seg i første eller

annen etasje i tjona. Ellers blei tjona brukt til å tørke korn. Det var plass til å fyre i første etasje og kornbinger i annen etasje i huset.

På Åsen sto det også ei "støtte". Den måtte onga passe seg for - Karl Ruud (som var bestyrer på Orderud før Anna kom dit) skremte oss, sier Anna - "vi måtte ette komma nær støtta".

Vi laga det meste hime...

Som på de fleste gårdene den gangen, var det en mye større grad av sjølberging. - Det blei ikke brått så mye kjøpt som i dag, husker Anna. Det ble slakta og saltet ned kjøtt og fleisk. - Vi hadde alltid spekeskinke i huset. Og så var det mye bær. I haven sto noen epletrær, et plommetre og noen bærbusker med solbær og rips. Frukt og bær ble syltet. Men først og fremst husker Anna med glede all skogsbæra. I Wengsåsen var det godt bærrende. Blåbær og tyttebær ble plukket i store mengder. Det ga syltetøy og saft til en lang vinter.

Det var aldri innlagt vann i den gamle Orderud-bygningen. Vannet måtte bæres opp bakken fra brønnen. Dette var tungt sjøl om det ble brukt vassåk og vasssæla.

Skulle noe handles var det å ta veien over åsen til Tukkebøl. (til Østre Guslund). - Det var mange flere "likeoverveier" før, sier Anna. Noen av veiene var såpass at de kunne kjøres med hest, og i alle fall "slæ" om vinteren. Men "hjuldoning" på sommerføre kunne være vanskelig.

Men ongene ble sendt av gårde til fots for å handle. "På trappa satt'n Ola Guslann ofte" (Ole Hansen Guslund 1841 - 1925, også N.R.Aas har i "Enebakk Herred" merket seg uttalen "Guslann"). - Var det ingen å se, måtte en dra i en tråd, da ringte ei bjelle inne i butikken. Det var bare sukker og kaffe og det aller nødvendigste som ble handla. Hvor lenge var det butikk på Guslund? Ole Weng og Anna kommer fram til at kanskje 1917 var siste året. - Maren (Maren Sophie, født 1971, bodde her, ekseditrise, i følge Bygdeboka) handla kanskje noen år etter at Ole ga seg, kommer de to fram til. I følge Bygdeboka var det butikk noe lengre, i alle fall til 1925.

Votter, luer og gensere ble strikket hjemme. Men på Orderud var det ikke sauer i Annas tid. Rokk og vev var heller ikke i bruk, så garn til strikking måtte kjøpes.

Noe måtte en kanskje til by'n for å få. Også faren til Anna "kjørte i byveien". Noen ganger var Anna med, som for eksempel den gangen hun fikk ny kåpe - innkjøpt i Oslo. Det var det første kjøpte nye plagget Anna kunne huske hun hadde fått. Anledningen var at hun skulle stå til konfirmasjonen.

Byturene ga kontanter også. Både korn og slakt ble lessa på vogna og solgt i byen. Poteter likeså, men det gikk ikke på vinteren: På den lange ferden som varte hele natta, ville potetene fryse.

Vognene var enten stivogner eller fjærvogner. Høy og havre var også populære salgsvarer til vognmennene i byen. Da gjaldt det å få store lass - "fire skippund" høy burde på lasset. Stivogna kunne forlenges: Mellom forstilling og bakhjul var det to stag som kunne trekkes ut og festes sammen i forskjellig lengde med en jernbolt.

Gift til Vaslestad

Det var seks søsken på Orderud. Anna ble altså gift med Johan Vaslestad. Svigerfaren, Kristian Glomma, var postkjører før han kjøpte garden (og tok navnet Vaslestad). Far hans igjen var husmann på prestgården, og Vaslestad ble kjøpt i 1920.

- Postkjøringa likte svigerfar godt, husker Anna. Posten ble kjørt med hest annen hver dag, fra Tomter og helt til Flateby. Her fikk hest og kjører hvile på Flateby Cellulosefabrikk. Etter hvert tok bilen over postkjøringa.

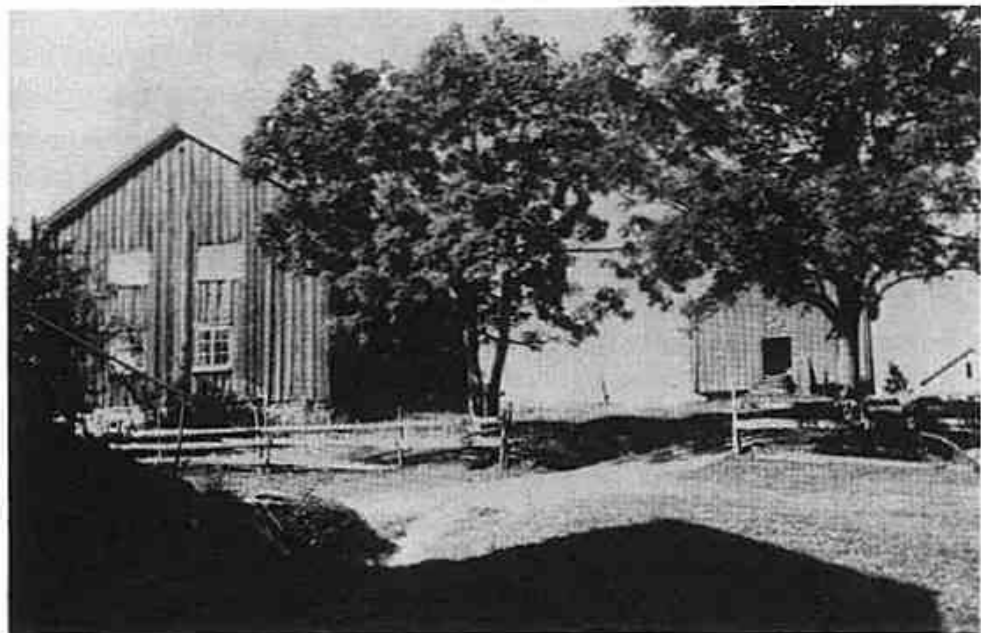
Regler og rim

Anna angrer på at hun ikke har skrevet ned flere saker og hendelser fra gamle tider. For eksempel var regler og rim noe ongene lærte av foreldrene og moret seg med å gjenta.

Noe husker hun: "Hør det regner, sa Per Degner, kryp i sjul sa Per Jul, nei jeg vil ikke, sa Per Dillikke, jo du skal, sa Per Hall."

Også lokale varianter fantes. Både Ole Weng og Anna husker regla "Hobbøl og Tobbøl og Tukkebøl og Weng - lå i ei og samma seng".

Også noe om "I nord er det sort jord"..., og en fortsettelse ingen kom på i farten. *Kan noen av IGN's lesere hjelpe til med fortsettelsen?*

Bygningen og bua på Orderud - begge bygningene står nå på Bygdetunet

Tjona i Åsen ved Orderud

Steinreising - "støtta" som Anna forteller om. Ingen vet hvem som reiste støtta eller hvorfor den er reist

Om Orderud

Garden Anna vokste opp på ble ryddet etter år 1000. I slutten av det som kalles "gammelnorsk tid" fra år 1000 til ca. 1350, var garden delt i to, et østre og et vestre bruk. Etter Svartedauden ble de to brukene slått sammen. Navnet tror en kommer fra *orri*, som er en *orrhane*.

Tun og jord er preget av fjellgrunn og skog rundt om. Garden er på 278 dekar jord og vel 300 dekar skog. Tunet ligger ved sørenden av en fjellrygg. Tidlig på 1900-tallet var det to låver på garden. Den ene låven og fjøset var bygd i 1792. Dette årstallet var hogd inn i tømmeret.

Bygningen står nå på Bygdetunet, sammen med stabburet som også er plassert der. Stabburet ble solgt til Bygdetunet i 1952, men bygningen ble solgt i 1940. I Øvre Smaalenenes avis kan vi den 9. Juni i 1940 lese om kjøpet av Orderud-bygningen:

"I referatet fra Enebakk herredsstyres møte vil man finne en uttalelse fra ordfører Bergsvig, hvori han opplyser at man har sikret sig en gammel hovedbygning som skal benyttes til museum for bygda. Efter hva ordfører Bergsvik forteller i en samtale vi har hatt med ham, er det den gamle hovedbygningen på Orderud man har sikret seg. Nils Orderud, som er selgeren, har i vinter kjørt frem tømmer til ny hovedbygning. Hvor gammel denne bygningen er, kan ikke ordføreren si, men den er i alle fall oppført i typisk romerisk svalgangstil. Det er svalgang både på langsiden og på den ene side i hver etasje. Det er en stor stue og et stort kjøkken i 1ste etasje. I kjøkkenet står den gamle peisen som hørte disse bygningene til."

Og hvor fikk kommunen penger til å kjøpe bygningen av Nils Orderud? Jo pengene ble skaffet "ad privat vei", forteller ordføreren, men hvor mye som er betalt vil han ikke si. Og foreløpig var det ikke pekt ut noen tomt til museet, kan Bergsvik fortelle avisen.

I dag vet vi at Enebakk Bygdetun ble plassert mellom Enebakk Kirke og Ignarbakke.

Og vi vet også hva "ad privat vei" som ordfører Peder Bergsvig henviste til var: Selve huset var nemlig en gave fra Constanse Onstad. Hun var mor til skipsreder Nils Onstad (som var gift med Sonja Henie), og bygningen hadde vært hennes barndomshjem. Foreldrene til Constanse

var Nils Olsen og Laura Petrine. Hun var fra Bekkenstein og tjente først som husholderske på Orderud. Constanse ble altså gift Onstad.

Men historien starter lenger tilbake: *Jens Jensen* har skrevet følgende om hvordan Bygdetunet kom i stand:

"Første gang jeg hørte at Orderud-bygningen kunne passe på et bygdetun var da ordfører Jacob Svindal nevnte det i et herrestyremøte i begynnelsen av 1930-årene.

Da Nils Hansen Orderud i 1940 hadde bestemt seg for å rive ned sin stuebygning og bygge en ny, så ringte Ragnhild Weng til flere og bad os se på Orderud-bygningen og så komme til Weng for å samtale om hvad man burde foreta seg. De fremmøtte, Asbjørn Oppegaard, Trygve Arnesen, Bjarne Holm, Knut Jacobsen og jeg, samt Johan og Ragnhild Weng var enige om at det skulle være interessant å ha et bygdetun i Enebakk. Ragnhild Weng sa at hun kunne henvende seg til fru Constanse Onstad i Oslo og forhøre seg om hun ville yde et større bidrag for at hennes barndomshjem Orderud kunne bevares på et bygdetun i Enebakk.

Ovennevnte Constanse var en datter av Nils Olsen Orderud. Straks etter hun var konfirmert i 1893 solgte han gården Orderud til Martin Weng og kjøpte seg en bygård i Oslo.

I 1940 svarte enkefru Onstad at hun ville yte et bidrag for at Orderudbygningen kunne bli bevart og foreslo at Asbjørn Oppegaard kunne komme til hende i Bygdøy Alle på en nærmere avtalt dag. Asbjørn Oppgaard reiste til Oslo og av fru Onstads sønn Haakon fikk han det beløp som trengtes til kjøp av ovennevnte bygning. Straks deretter ringte Oppgaard til Trygve Arnesen og til meg og bad os møte på Orderud for at skrive kontrakt om kjøp av stuebygningen der.

En tid deretter kom tyskerne og okkuperte Norge så bygningen kunne ikke bli flyttet før etter fredsslutningen.

Asbjørn Oppegaard skrev at Orderud-bygningen kunne overdras Enebakk kommune til oppførelse på et bygdetun. Trygve Arnesen og jeg skrev under. Da tiden for flytting nærmet seg kom fru Constanse Onstad til Enebakk en tur for å se på bygdetun-tomten. Ordfører Peder Bergsvig møtte da opp og sa at bygdetunet kunne få den fornødne plass av

Klokkerjordet. Nevnte jorde hadde Enebakk kommune kjøpt på auksjon i Prestegården i 1893.

Til bygdetun-nemd valgte herredsstyret Asbjørn Oppegaard, Trygve Arnesen og Jens Jensen med førstnevnte som formann. Da han var død ble ordfører Frits Ungersnes valgt i hans sted. Noen år senere bad Trygve Arnesen om å bli fritatt og Ulf Oppegaard ble valgt i hans sted.

Da Enebakk kommune solgte garden Vik ble tjonen der forbeholdt. En del år etter at stuebygningen var oppsatt, ble tjonen flyttet til bygdetunet. Straks deretter tilbød eieren av gården Orderud at bygdetunet også kunne få kjøpt stabburet på Orderud. Skipsreder Haakon Onstad betalte også stabburet, det ble oppsatt på bygdetunet i 1963.

Inventaret er vesentlig gaver fra folk i bygden, noget er kjøpt fra nedre Gjevik, det er gamle ting som har tilhørt Amund Haugseth. Han var ordfører i Enebakk 1840-41 og 1850-51."

Ovenstående skrev Jens Jensen ned i september 1964.

Men tilbake til Orderud-bygningen: Huset er en typisk bygning på en middels stor Romeriksgard rundt 1800, bygd av laftet øksehogget tømmer. Åsene som bærer taket hviler på gavlveggene og en laftet delevegg i midten. Huset er inndelt i to forholdsvis store rom og med svalegang foran. Slik bygningen står på Bygdetunet i dag er den nesten ikke endret siden den var ny. Dørene er de opprinnelige og det er også trappen opp til annen etasje. Her er de gamle gulvplankene festet med trenagler.

I kjøkkenet er det en stor grue muret av gråstein. I Orderudbygningen har det aldri vært innlagt vann (dette forteller også Anna om).

I stua eller kammerset som det også kaltes, står en stor jernovn. I annen etasje står en vev ferdig oppsatt. Dette var vanlig, vinteren ble brukt til å veve sengetøy, gardiner og duker. Noen garnvinner, hespetre og rokk står også i annen etasje.

NB: Bygdetunet er oppe søndager på sommeren. Benytt anledningen til et besøk !

Ole Hansen Guslund, eier av Østre Guslund

Østre Guslund, dit Anna gikk og handlet som barn

Constance Onstad (mor til Nils Onstad). Hun ga de nødvendige midler for å få Orderud-bygningen flyttet til Bygdetunet

Constanse Onstads barn: Nils foran, sammen med sine to søstre og broren Håkon.

Lina Myren skriver:

"Jeg klarte det som ingen i dag kan tenke seg; å bo og gå sammen med svigermor i ett og alt".

I Enebakk Bygdebok bind III står det følgende om MYRA, g.nr. 91, bnr. 16 i Ytre Enebakk: "Johan Gulbrandsen 1877 - 1969 var gift med sin tremenning Karen Julie Gulbrandsdatter fra Myra 1877 - 1953. Deres sønn Kristian Myren 1905 - 1969, gift med Lina Nymo fra Øksna, tok over. Lina ble enke og flyttet til et hus nær riksveien, og døde i 1987. Siden ble Myra brukt mer tilfeldig."

Kristian Myren er i slekt med Holstad-familien (søskenbarn til Ottar Holstad). I 1984 skriver Lina altså ned den historien som er gjengitt her. Vidar Holstad sørget for at manuskriptet ble tatt vare på.

Lina skriver også mye fra oppveksten i Østerdalen, men her tar vi med tiden i Enebakk. Vi starter med konfirmasjonen.

"Ved de tider jeg ble konfirmert fikk vi grammofoon hjemme (en hjemmelagd koffertgrammofoon) som min svoger var mester for. Ingen radio enda, men det hendte vi barna fikk gå til noen som hadde radio å høre barnetimen, lørdagskvelden. I det som ble mitt hjem etter at jeg giftet meg, var det både sveivegrammofoon med tut og radio (et krystallapparat). Så et par år hadde vi en hjemmelagd kasseradio, til vi fikk kjøpe ny radio et par år før krigen brøt ut. Da var den gamle god å ha og levere når radioene måtte innleveres. Den nye radioen hadde forskjellige gjemmesteder under krigen. Min mann lyttet på London så sant det lot seg gjøre.

Den vinteren jeg var 20 år, blev jeg med min søster til Enebakk. Der hun tjente var det nok å bestille, med barn og husarbeid. Men jeg hadde søkt meg inn på en systue i Elverum for noen måneders sylære, så jeg måtte hjem igjen på høsten. Syng var det eneste yrket jeg kunne klare, trodde jeg da. Systua var i Leiret i Elverum, og jeg bodde hos en søster som var

gift og bodde der. Når tida på systua var over, jeg ble der til jul, dro jeg igjen til Enebakk. Der var det mest bruk for meg. Det betydde mye å vite at noen ventet på meg og hadde bruk for meg.

Tjueto og et halvt år gammel giftet jeg meg med eneste sønn og barn på en liten og eldre tungdreven gard (Myra), og var med i alt slags arbeid som er på en gard både ute og inne. Slik drives nok ikke en liten gård i dag, da det som oftest ikke er husdyr men bare dyrkes korn. Og jeg, jeg klarte det som ingen kan tenke seg i dag i hvert fall - nemlig å bo og gå sammen med svigermor i ett og alt; på kjøkkenet, i fjøset, og også ute på jordene. Min mann, som var enebarn, følte så stort ansvar for sine foreldre, at de bodde hjemme, og vi gikk der sammen med dem. Allene hadde de ikke greid alt. Setter vi oss i deres sted, var det kanskje heller ikke deres høyeste ønske at det skulle være akkurat slik. Men de var veldig avhengige av oss. Og slik hadde det vært i flere generasjoner tidligere. Og var det barn i familien som mistet foreldrene, ja så kom dem dit til Myra. Det måtte være plass til familien den gangen, To gutter som hadde mistet sin far kom dit, og var der helt til de ble konfirmert og kom i lære. Den ene ble smed og den andre tredreier. Likeså to jenter som mistet sin mor. Disse var altså fettere og kusiner som kom til onkel og tante og bestefar. Onkelen var altså far til svigermor. Det var så som så med husrom. Det var to rom og kjøkken i første etasje og to rom i annen etasje. Rommene oppe var mest sommerrom på grunn av dårlig isolering. Dette skjedde før min tid der, men viser hvordan innstillingen var.

Da krigen brøt ut i april 1940, ble huset fullt av evakuerte Oslofolk (vesentlig familie). Men det var bare noen få tyskere vi så fremme på gården under hele krigen. Men vi hadde jo føling med krigen på mange andre måter, skulle jeg mene. Det var restriksjoner på alle hold, og leveringsplikt. Min familie i Elverum hadde det mer problematisk. De måtte rømme huset og dra til skogs og oppholdt seg i koier mens det verste sto på. For oss gikk flere uker i uvisshet om hvordan det var gått med dem. Min yngste bror var utkalt i det militære den våren. Men heldigvis overlevde alle mine nærmeste.

En av de første krigsårene kom svigermor på sykehuset for en operasjon. Da ble det konstatert at hun også hadde sukkersyke. Hun greide ikke å sette sprøyte selv, så det var ingen vei utenom; jeg måtte sette sprøyten på henne en gang daglig. Etter 18 år døde svigermor og svigerfar levde i

åtte år etter det. Begge bodde hjemme til sin dødsdag. (Svigerforeldrene var Johan Gulbrandsen, 1877 - 1960, og Karen Julie Gulbrandsen, 1877 - 1953).

Litt modernisering inne ble det foretatt etter hvert, og også når det gjaldt gårdsredskapen. Vi hadde to hester, de trengtes både til onner og skogskjøring. Etter krigen ble det traktor og ikke brukt for mer enn en hest. Til slutt måtte den også gå, både på grunn av alder og at det ikke var bruk for den. En del av gårdsredskapen ble omgjort slik at den kunne brukes etter traktoren. En del ny redskap måtte kjøpes, for all redskap kunne ikke bygges om til traktordrift. Min mann hadde som ganske ung gått motorlære samtidig med at han tok sertifikat. I alle år siden hadde han hatt en liten lastebil. Det var nødvendig, for vi bodde fem kilometer fra nærmeste butikk, postkontor og mølle, og enda lengre unna kommunale kontorer. Disse ble en mer og mer avhengig av etter hvert som papirmølla vokste.

Vi hadde nok og mer enn nok å bestille, så det var ingen tid til å tenke noe særlig over tilværelsen. Før krigen var det stadig vekk folk på besøk, skolebarn fra Oslo i skoleferien og andre på ferie. Vi hadde jo aldri ferie, og aldri tid til å dra fra dyr og stell. Det hendte kanskje med tre - fire års mellomrom at vi kunne ta oss fri og reise på lørdag og komme hjem søndag. Da kunne vi rekke en liten tur til Elverum. Men dette var bare mens svigerforeldrene mine var noenlunde i form.

Om sommeren var min mann sesongarbeider ved Oslo Lysverkers ledningsnett. Vel hjemme fra jobb på ettermiddagen var det både høyonn og skuronn som måtte gjøres. Det var en del dugnadsarbeid med naboer i skuronn, potetonn og tresking. Treskinga tok ikke til før alt utarbeid om høsten var unnagjort, hvis ikke været satte en stopper for utarbeidet. Kuene var som regel satt på bås for vinteren allerede da. Så snart fjøsstellet var unnagjort på morgenen var det å springe opp på låven og opp på låvehjellen og hjelpe til med å skjære opp band og kaste ned på brettet til den som sto ved maskinen. Ved matpause var det å være førstemann ned låvebrua og inn og hjelpe til å få maten på bordet, som svigermor strevde med inne. Mens karfolka tok røykepause var det å rydde bord og hjelpe til med oppvask, en liten tur til fjøset for å stenge for grindene (for krubba) og deretter opp på låven igjen. Så gikk treskinga for fulle mugger igjen til middagspausen. Etter middag atter en

tur til fjøset, da ventet kuer og ungfø på mat. Dette kjøret varte i tre - fire dager, men da var vi ferdige med treskinga hos oss. Så var det å flytte treskeverket over til naboen, men da slapp jeg å være med på treskinga der. Men mannfolka var der de neste tre - fire dagene. Da måtte jeg være stallkar i tillegg til fjøsstellet. Spenningen på lysnettet var så dårlig at treskeverket måtte stoppes klokka fire når skumringen kom (kunne merke det godt på en lyspære vi måtte tenne inne. Minst mulig strøm ellers måtte brukes mens treskeverket gikk, selv om det var hos naboen.

Dette ble noe bedre etter krigen etter hvert som lysnettet ble utbedret. Under treskinga var det en mann i bygda som ble utpekt av myndighetene til å være til stede og passe på at ikke noe korn ble lurt unna. Men denne mannen måtte jo inn å spise sammen med de andre, så jeg tok meg en tur ned i underlåven samtidig med at jeg stengte i fjøset og tok et par bøtter korn (det måtte ikke tas for meget slik at det ble oppdaget). Det var den dagen hveten ble tresket. Vi hadde en gammel kaffekvnen som vi malte hveten på. Det ble mel til grøt og velling. Vi brukte mye velling til kveldsmat. Da kunne vi karve opp kalde poteter som var igjen etter middag og blande oppi. Selv med kuer på båsen kunne det gå opp til fjorten dager om gangen vi måtte spise bare surt tyttebærsyltetøy på brødet på grunn av leveringsplikt fra fjøset (så det ikke ble fløte til smørkjerning). Mange i dag kunne nok trenge en slik fjortendagers kur. Potetbingene skulle måles så det kunne regnes ut hvor mye de inneholdt. Ja det var mye kontroll på alle hold under krigen, men vi var aldri truet på livet selv om tiden var uviss. Men en gang var det nok mer spenning enn vi ante: Det hadde vært slipp fra engelske fly i skogen i nærheten, og tyskerne kom for å undersøke. Vi hadde jo partisangeneraler her i nabolaget (som Max Manus skrev om i sin bok etter krigen. Han samarbeidet med Max Manus & co, som også holdt til i en hytte her ute en tid). Tyskerne fant ikke mannen hjemme, men tok med hans kone til Grini. Sønnen måtte en slektning ta seg av. Dette tror jeg var den nest siste våren mens krigen varte. Mannen kom seg over til Sverige på en mystisk måte, kona ble på Grini til krigen var slutt, og kuene måtte naboen ta seg av. Ryktene svirret, det nærmet seg slutten på okkupasjonen. Noe av det som ble fortalt var sant, det ble småpratet langs skigardene og rundt jordene den siste kvelden i tussemørket. Gutta på skauen begynte å røre på seg. Vi viste jo ikke da at vi hadde noen partisaner så nær inn på oss, som også hadde mottatt slipp fra England.

Når det gjelder elektrisiteten for eksempel, kan ikke jeg huske at parafinlampa var i daglig bruk. Men det var dårlig nett, så strømmen gikk ofte. Da måtte parafinlampa fram, så den måtte være i orden og det måtte alltid være parafin på kanna. Ja det hendte noen steder når jeg var barn at det ikke var penger å betale strømregninga med. Da ble strømmen kuttet, selv om det var skolebarn i huset som skulle gjøre lekser. Det var bare til belysning at strømmen ble brukt hjemme. Senere når jeg ble gift, hadde vi motor som ble brukt blant annet til tresking og vedkapping. Strykejern og en kokeplate hadde vi inne, men disse måtte ikke brukes hvis motoren skulle gå, for spenningen på nettet var ikke slik at det gikk an. Men det svarte strykejernet som sto på ovnen og den svarte bolten som kunne legges i varmen ble brukt mye, særlig til dress og kåpepress. Den glohete bolten ble tatt ut av varmen og lagt i jernet. Når mangletreet ble brukt på lakener, putevar, duker og håndklær, kjente en det i armene også dagen etter.

Etter krigen ble det flere elektriske hjelpemidler, både komfyr, melkekjøler, kjøleskap, fryseboks, vaskemaskin og loddebolt. Ja til og med barbermaskin og støvsuger. Vaskemaskinen var av de første Evaletene som det måtte varmes vann til. Senere fikk jeg en Evalet med varmeelement av en dame som skulle skifte til mer automatisk maskin.

Årene gikk. De første årene etter frigjøringen var preget av rasjonering og mangler. Men vi hadde jo blitt et fritt land igjen. Nå begynte befolkningen i byen å interessere seg for å få egen hytte. Så det ble noe tomtesalg, vesentlig på knauser og slike steder det ikke var til sjenanse for driften av jordveien. Men fra en jordbrukers side var ikke dette noe å trakte etter, og det ble da også satt en stopper for tomtesalget etter hvert - heldigvis. Men dette forsto ikke de interesserte tomtekjøperne. De trodde vi løy, for de trodde vi kunne gjøre med vårt som vi ville. Ja så ble vi neon egoister i deres øyne.

Og årene gikk sin gang. Vi hadde tenkt å trappe ned litt med hensyn til fjøs og dyr. Så ble min mann syk og måtte innlegges på sykehus for operasjon. Han kom dessverre ikke hjem igjen. I ca. 20 år hadde vi hatt en gammel ungar hos oss til litt hjelp, men jeg torde ikke gå vinteren i møte med ansvar for dyr på det gamle fjøset. Så jeg fikk levert dyrene, de siste i slutten av november, min mann døde først i oktober. I januar ble denne ungkaren drept i et trafikkuhell, så jeg ble allene med hunden og

pus. Noen barn hadde vi ikke fått, så jeg ble temmelig ensom. Min søster hadde også blitt gift i Enebakk, og hadde vært vår nabo i alle år. Jeg forpaktet bort jordveien i et par år, men solgte så til en i min manns slekt. Han solgte meg igjen det lille stedet jeg nå har bodd på i ti år. Jeg var meget hos min søster og svoger til å begynne med, men så døde hun også snart, og svogeren kom på pleiehjem. Min søster hadde en sønn som bor i en nabokommune. Han og kona er ofte og besøker meg.

I fem - seks år nå har jeg vært i pensjonistforeningen og har vært med på turer rundt om i syd-Norge. Sanitetsforeningen har jeg vært med i fra før krigen, også den har dagstur hver sommer. Jeg liker meg godt her like ved gården vi drev i alle år. Jeg håper å greie meg her i det lengste, slik vel alle drømmer om.

Jeg har vært trygdet siden jeg ble allene. Telefon fikk jeg installert en av de første årene jeg bodde i huset, og den har vært god å ha. Kjøpmannen bringer varene inn på kjøkkenbordet, og posten tar naboen med, Postkassene er ved holdeplassen, og det er et stykke dit. Til pensjonistmøtene og sanitetsmøtene blir jeg hentet av andre her i nabolaget som også skal på møtene.

Sist sommer måtte jeg ringe legen og naboer og ble kjørt på sykehus midt på natten for operasjon. I slike tilfeller viser det seg hva gode naboer betyr - særlig når en er allene.

Min mor hadde en helse av de sjeldne, hun døde nå i februar, vel 96 år gammel.

Ja dette var noe jeg skrev ned for noen år siden nå. Jeg har skrevet det av igjen til Vidar Holstad. Han er meget interessert i gammelt og det gamle folk forteller.

Trygdeheimen ved sykestua 1 - 10 - 1984

Lina Myren.

Fra fotoarkivet

Det er en del snakk om hestekjøretøyer i dette nummeret. Derfor har vi funnet fram noen bilder av slike i arkivet.

Trilla var festkjøretøyet. Her er Ragnhild og Johan Weng på vei til kirken (ca. 1930)

Dette er kanskje motsatsen - gjødselkjerra. Bildet er tatt på Sulerud

Høyvogn med jernhjul. Her er Johan Hobøl i vogna (1910 - 1915)

Tømmerdøning - geit og bukk. Her brukt til iskjøring på Mjær (ca.1942)

Dette bildet er tatt på Killerud i Daleferdingen i 1920-årene. I bakgrunnen ligger Bøler-gårdene. Og på tunet kan vi se en stivvogn.

Ubberud - Enebakk kommunes alders- og pleiehjem i 100 år

Lena Eliassen forteller (til Ole Weng) fra oppveksten på Ubberud. Hun er født i 1892, og var altså 85 år da opptakene ble gjort i 1977. I følge Bygdeboka kjøpte Enebakk kommune Ubberud i 1881. Selger var Jens Hansen fra Solberg i Ytre Enebakk. Kjøpesummen var

40 000 kroner. Kommunen hadde alders- og pleiehjem, og også i en periode såkalt "fattiggård", her i nesten 100 år. I 1981 solgte kommunen gården til Christian og Erna Brevig.

Litt om fattigvesenet

Lena forteller at Ubberud ikke bare var aldershjem, men også "fattiggård". Dermed var det ikke bare gamle på gården, men også yngre mennesker som av en eller annen grunn trengte støtte og bli tatt hånd om. Typisk nok er gruppen som nevnes enslige mødre "som hadde et barn eller to", og at også barna vokste opp på Ubberud. Doktor. Aas har et kapittel om "Fattigvesen" i sin bok. Her forteller han at "i 1851 hadde Enebakk i sin fattigforpleining: Ved legd 99, ved borttingning 37 og på annen måte 82. I alt 218 fattigunderstøttede eller ca 7 % av hele befolkningen". Men dette var altså før Ubberud ble kjøpt av kommunen. Aas forteller om bakgrunnen for kjøpet at "I 1881 nedsettes en komité til påtenkt kjøp av Fattiggård. Man kjøper til dette bruk Ubberud gård og skog i Ytterbygda av Jens Ubberud (Jens Hansen Solberg). Denne ønsket senere handelen omgjort, men man gikk ikke med herpå". Komiteen handlet altså raskt, og kjøpte gård samme året den var nedsatt. Kommunen hadde utnevnt "fattigstyre" og "fattigordførere". Ved kjøpet av Ubberud var Bernhard Andersen Tobøl fattigordfører (til 1883). Så tok Otto J. Krogstad (bror av herredskassereren, som Aas skriver) over, deretter Svend Olsen Huserud og Ole Hansen Buer.

Gården Ubberud

Gården Ubberud ble ryddet i gammelnorsk tid. Den lå øde etter Svartedauen og ble ryddet igjen på 1500-tallet. I gammelnorsk tid ble gardsnavnet skrevet *Ubbarud*. Førsteleddet er genitiv av mannsnavnet *Ubbi*, som er "kjelform" for *Ulv*. Trolig var det en "Ubbe" som ryddet garden og den fikk navnet *Ubbes rydning*, *Ubberud*. *Ubberud* ligger på vestsida av innsjøen *Mjær* med jordene mellom fjellknauser og skogholt. Husa er plassert sørvest for *Ubberudbogen*, ei vik som kommer inn fra *Mjær* i nord.

Tilbake til Lena Eliassen. Hennes foreldre var bestyrere på Ubberud, forteller Lena, men på båndet sies det ikke noe om hvem foreldrene var. Bygdeboka gir ikke noe svar. Den forteller at i 1891 var en Sigvart Jacobsen Løken fra Fet bestyrer. Neste bestyrer som navngis i Bygdeboka er Magnus Rønningen. Men da er vi kommet til året 1944. For de mellomliggende årene er ingen bestyrere navngitt. Heller ikke N.R.Aas gir noe svar i sin bygdebok. Han skriver (i 1927): "Som bestyrer på Ubberud har nu i en årrekke fungert Peder Toresen og hustru, i hvem herredet har hat et interessert og dyktig bestyrerpar både hvad gårdsbruket som selve hjemmet angår". Men noen telefoner bringer på det rene at Historielagets medlemmer selv kan gi svar: Lena Eliassen var Andreas Bøhlers tante, og Gunvor Sten, som nå er over 80 år, er hennes datter. Hun forteller at Lenas foreldre var Andreas og Amalie Kristoffersen, som var bestyrere på Ubberud rundt forrige århundreskifte og på første del av 1900-tallet. Også flere andre bestyrernavn kommer fram i samtalene (med Erik Jakobsen og Ivar Kristoffersen): Lund, Dagfinnrud og Kuldebunnen var bestyrere mellom Peder Toresen og Magnus Rønningen som Bygdebøkene oppgir.

Stor klubbgrøte til jul....

Til jul skulle det stelles ekstra for de gamle, forteller Lena. Tida før jul var travel. Det ble skurt og vasket, og de hvitskurte gulvene ble strødd med einer. Det ga en frisk lukt. Einerlåg ble også brukt i juleølet som ble brygget.

Klesvask var en viktig del av arbeidet på Ubberud, ikke bare til jul men hele året. Det ble vasket i en stor avskjæring. Skyllingen foregikk i brønnen. Så ble tøyet tatt opp og lagt på en krakk. For å få ut skyllevannet "peisa vi på tøyet med et banketre". Metoden ble lagt om da vaskebrettet kom. Det første vaskebrettet var i helt tre med utskjærte riller. Vaskemiddel - lut - ble kjøpt på store flasker.

Bakingen til jul var et kapittel for seg. Da kom det gjerne ekstrahjelp til gards. Det ble i alle fall bakt tre forskjellige bakster: Møljebrødet var viktig. Dette var ganske tykt, og ble bakt i store stabler. Når det skulle fortæres ble det bløtt i ribbekraft. Så var det en tynnere type flatbrød til

vanlig middagsbruk. Stas var det også med "lefsene til kaffemat", Også her ble det bakt i store stabler. Når bakingen var ferdig ble brødet lagret i stabler i et stort skap. Så ble det selvsagt slaktet gris og saltet ned. - Gjevvest var kanskje den store klubbgryta som mor kokte til jul, i følge Lena.

De gamle var med

De gamle som var spreke nok var med i gardsarbeidet. Å ordne med veden, var arbeid de gamle som oftest sto for. Mye ved måtte gjøres klar for å holde det store huset varmt en hel vinter. Noen drev litt matauk i form av fiske. I Mjær var det mye gjedde, åbbor og mort, og det ble fisket med garn, sier Lena.

Flesteparten av de gamle røkte, husker hun. - De brukte skrå, og far kjøpte skråruller. Disse ble delt opp i passe porsjoner og delt ut for en ukes bruk om gangen. Da gjaldt det å rasjonere, for det var ikke mer å få for neste lørdag.

- En gammel kone - hun het Maren, røkte krittpipe. Hun var skral til beins og lå for det meste.

En del medisiner måtte være til stede på et sted som Ubberud. Utvalget var kanskje ikke så stort. Det gikk i nafta og kamferdråper.

Giktсмørelsen var en absolutt nødvendighet. Bek var også et legemiddel. Fikk en et sår måtte beket fram: det ble varmet og gjort mykt, og lagt på såret "for å trekke ut det vonde".

Barndom, oppvekst - og ut å søke tjeneste

Lena forteller også om sin egen barndom og oppvekst. - Vi var svære til å leke. Det var mange barn i nabolaget. I skogkanten hadde barna en åpen plass de kalte "tørje" (torget). Plassen og navnet finnes enda. Her samlet ungene seg. Hadde laget bord der de dekket på til måltider, og ellers lekte ringleker og gjemsel og leste bøker.

Men det var også plikter. Lena måtte ofte sitte inne hos de gamle, og kanskje lese for dem. Også ei nabokone måtte besøkes, særlig "etter at ho blei alleine". Der måtte det også leses. Det var en parafinlampe der, men parafinen skulle spares. - Jeg vet ikke egentlig om det var fordi det var så dårlig råd der sier Lina. Men hvorfor bruke dyr parafin når det ikke var

nødvendig: Det var jo varme i ovnen. Ut fra trekkhullet i ovnsdøra lyste varmen, og Lena måtte sitte borte ved ovnen å lese i lysskjæret. Noen ganger syntes nok den gamle at utvalget var litt kjedelig. "Har du ikke noen kjærlighetshistorier" fikk hun spørsmål om en gang.

Barna måtte også være med ute. - Vi måtte plukke tust og stein på våren når våronna ble gjort. Også kugjeting var passe arbeid for oss barna. Kuene gikk i skogen, men etter slåtten ble det gjeting når kua slapp inn på hoven.

Bråten var en av plassene under Ubberud. Husmennene "gikk framme" - det vil si de hadde arbeidsplikt på hovedgården. Men de hadde også et jordstykke sjøl. De hadde to kuer, hest til onna måtte de låne. På Bråten var det mange barn. - I alle fal sju, de kom hvert år. Det var trangt i stua, og de minste ungene ble i tur og orden lagt i en skuff i "dra'kista" (stor kommode). Det var viktig å få ungene døpt så snart det var råd. - Ingen unger måtte ut før de var døpt.

Lina gikk sammen med ungene fra Bråten på skolen, og var ofte der og lekte etter skoletid. Det syntes folka på Bråten var fint, og Lena måtte alltid ble traktert: Brødiskive med smør og sirup var stas å få. Ellers var det som oftest havremjølsgrøt til kvelds.

Så ble det ungdomstid for Lena. Foreldrene var strenge, husker Lena. Det var ikke snakk om å ha gutter med inn, etter at ungdommen kanskje hadde vært samlet om kvelden. - Vi måtte stå utenfor å prate. Skulle det være fest gikk veien til Øvre Foss. Her var det dans, og det var ikke fritt for annet enn at det forekom alkohol. - Jeg husker at noen jevnaldrende drakk seg fulle. Det endte med slagsmål.

Da skolen var unnagjort, var det ut å søke tjeneste. Lena fikk en huspost hos en verkseier som bodde i Hegdehaugsveien. Det var et stort og fint hus. Hun startet klokka sju på morgenen og kunne ikke ta kvelden for sju - åtte om kvelden. Fri hadde hun bare noen timer annenhver søndag. Jobben besto i å vaske og pusse, og hjelpe til med maten. Ferie var det så som så med. Hjem til Enebakk kom hun bare en uke eller så hver sommer. Det var "som det skulle være". Lena var på plassen i tre år.

Flyfoto av Ubberud

Bli medlem i Enebakk Historielag. Ta kontakt !

Leder: Bjørn Marthinsen, tlf. 64 92 60 47

Kasserer: Arne Krogstad, tlf. 64 92 60 34

TITTEL:	IGN
ISSN:	1501-4479
UTGIVER:	Enebakk Historielag
BLADETS ADRESSE:	Flisby'n Forlag Håkon Tysdal Blomsterveien 24 B 2005 Rælingen Tlf./faks: 63 83 22 73
TRYKK:	Bjørn Bunes Trykk as Sweigaardsgt. 34, Oslo
UTGIVELSER PER ÅR:	4

Strømsborg & Enersen A.s

EL. INSTALLASJON

1912 ENEBAKK - TLF.: 64 92 63 00

All i elektrisk

E elfag

RØRLEGGERFIRMA

ERIK KJELGÅRD

1914 YTRE ENEBAKK

TLF : 64 92 46 39

ALT ARBEID I VVS UTFØRES

LEVERANDØR AV THERMIA VARMEPUMPER

- fagkunnskap gir trygghet.

BYGG- OG TØMMERMESTER

Per-Erik Østlie a.s

1914 YTRE ENEBAKK - Telefon: 64 92 39 39

KONTORADRESSE: VÅGSENTERET
POSTADRESSE: POSTBOKS 132
1914 YTRE ENEBAKK
TELEFON: 64 92 39 39
TELEFAX: 64 92 39 30